

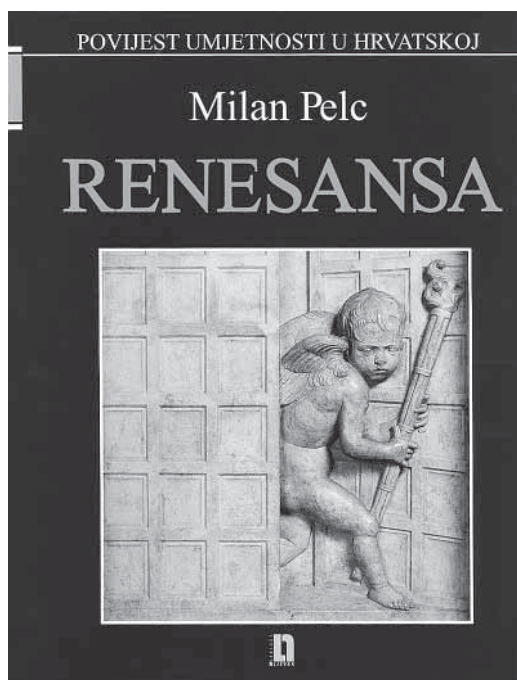
Samo
Štefanac

Bogat i kvalitetan pregled

MILAN PELC, Renesansa, Zagreb, Naklada Ljevak,
2007., 672 str.; Povijest umjetnosti u Hrvatskoj,
ISBN 978-953-178-883-0

Istraživanje renesansne umjetnosti u Hrvatskoj započelo je već u drugoj polovici 19. stoljeća, pa je i literatura o njoj vrlo bogata. Piscu pregleda umjetnosti to može biti od pomoći, ali istodobno dobra istraženost nekog područja, pogotovo kad se u literaturi pojavljuju različite, često i suprotne teze, autoru može biti i prepreka i izazov u predstavljanju razvoja i značajki umjetnosti na nekom području. Hrvatska renesansa tu nije iznimka, pogotovo kad uzmemo u obzir dinamiku istraživanja u svim, pa i u najnovijem razdoblju. Između ostalih brojnih publikacija prije nekoliko je godina izišao i katalog izložbe *Hrvatska renesansa* koji također ima karakteristike preglednog djela. Uz to treba naglasiti da unatoč nekim dodirnim točkama postoje velike razlike u umjetničkom profilu obalne i kontinentalne Hrvatske u doba renesanse. Iz autorovih uvodnih riječi možemo razabrati da je toga bio svjestan kad je pripremao tekst svoje knjige koja je nedavno izišla u seriji *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*.

Knjiga nije klasičan kronološki pregled, već je koncipirana po tematskim sklopovima: uvodnom izlaganju s naslovom *Kulturnopovijesni krajolik Hrvatske u doba renesanse* slijedi duže poglavlje *Gradovi i građevine* gdje autor obrađuje urbanizam i arhitekturu. U izboru tema potpoglavlja kombinira se metoda tipološke podjele s monografskom obradom pojedinih specifičnih tema, najčešće vezanih za određene teritorije, poput Dubrovačke Republike. Tu je u odnosu na ostala poglavlja možda nešto prekratko ono o stambenoj arhitekturi, u kojem bi autor prikazivanjem većeg bro-

ja spomenika i uključivanjem onih u manjim mjestima, od cvjetne gotike pa nadalje, čitatelja lakše uvjerio u postojanje "lokalnih dijalekata" u stambenoj arhitekturi.

Monografski pristup još više dolazi do izražaja u dijelu knjige posvećenu sakralnoj arhitekturi, u kojem su neki od najvažnijih spomenika dobili i svoje jedinice. No tu se moramo zapitati ne bi li i kapela Bl. Ivana Trogirskog zbog svoje značajne uloge u dalmatinskom kvatrocentu, po uzoru na katalog *Hrvatska renesansa*, zaslužila svoje monografsko potpoglavlje, pa svakako i nešto opširniji tekst. Nema sumnje da je izabrani pristup

Pelcu omogućio predstavljanje mnogo većeg broja spomenika nego ikada do sada i da su na taj način predstavljeni i neki spomenici koji su tek u najnovije doba prepoznati kao važni (prije svega pojedini primjeri arhitekture u Istri i Kvarneru). S druge strane, ovakvo strukturiranje poglavlja ne dopušta uvid u umjetničke ličnosti pojedinih predstavnika i u razvoj umjetničkih zbivanja kroz generacije umjetnika, te na taj način ne dolaze do izražaja uloge majstora poput Jurja Dalmatinca, Andrije Alešija i Nikole Firentinca, pa i serije dubrovačkih toskanaca i radionica poput Andrijićeve. No svakako treba napomenuti da čudesni "recept" za pisanje pregleda umjetnosti ne postoji i da klasičan kronološki pristup vjerojatno ne bi omogućio uključivanje tolikog broja spomenika.

Poglavlje o kiparstvu počinje opsežnim potpoglavljem nazvanim *Renesansni lapidarij*, u kojem autor tipološki obrađuje renesansnu skulpturu. To mu je omogućilo uključivanje brojnih spomenika koji bi inače ostali izostavljeni, a čitatelju uvid u brojne kontekste u kojima se pojavljuje renesansno kiparstvo, što je pogotovo važno imamo li na umu da brojna kiparska djela vrhunske kvalitete nisu sačuvana u originalnom kontekstu, pa nam tako ona "sekundarna" pomažu razumjeti njihov prvobitni izgled i ulogu (oltari, kustodije, krsionice, propovjedaonice itd.). Kao poseban fenomen Pelc opravdano obrađuje skulpturu na Braču, gdje se sačuvao najveći broj renesansnih oltara, među kojima ima i djela sljedbenika Jurja Dalmatinca, Alešija, Nikole Firentinca, pa i drugih. Također su važna potpoglavlja o nadgrobnoj skulpturi, u kojima je autor obradio velik broj nadgrobni ploča iz jadranske i kontinentalne Hrvatske, pokazavši pritom visoku kvalitetu nekih od njih (šteta je samo što nije uključio i možda najkvalitetniju od svih, ploču zadarskog kanonika Sturariususa, koju je Ivo Petricioli nedavno opravdano pripisao Nikoli Firentincu).

"Monografski" dio poglavlja o kiparstvu započinje Petrom Martinovim iz Milana, kojem Pelc, poput nekih starijih pisaca, pripisuje ulogu začetnika renesanse u Dubrovni-

ku. No tu bi svakako dobro došlo kad bi autor njegov opus ilustrirao i nekom od monumentalnijih skulptura koje majstora ipak prikazuje prije svega kao pripadnika kasne internacionalne gotike lombardskog smjera. Poglavlje o Jurju Dalmatincu napisano je vrlo koncizno i informativno, uz dobro poznavanje novije literature. Dobro je predstavljen i eklektični stil Andrije Alešija, dok bi Nikoli Firentincu vrijedilo posvetiti nešto duže poglavlje u koje bi ušla i pokoja ilustracija nekih od najboljih kipova u trogirskoj kapeli (a također bi mogao izostati portret humanista iz Cippicove palače, koji bi doduše mogao biti Nikolino djelo, ali reljef ne pokazuje nikakve karakteristike njegova osobnog stila koje bi ga pouzdano svrstale u njegov opus). Nikola je predstavljen ponešto oskudno. Budući da je bio i kipar i arhitekt, cjelovitu informaciju o njemu dobivamo tek "sastavljanjem" više poglavlja, a isto vrijedi i za Jurja Dalmatinca, Alešija te sve one majstore koji su ujedno bili i arhitekti (ali to se događa praktično u svim sličnim pregledima). To ne možemo tvrditi za Ivana Duknovića, čiji je životni put i opus – kako u Italiji, tako i u Mađarskoj i Hrvatskoj – prikazan na vrlo adekvatan način: samo ostaje donekle još uvijek otvoreno pitanje autorstva i autentičnosti Madone, koja je onedavna u Trogirskome muzeju. Također je dobro obrađen tzv. "budimski krug" dalmatinskih kipara i problem tzv. "Majstora mramornih Madona", a izlaganja se temelje i na najnovijoj literaturi. Za razliku od bogatog kvatročenta, malo je sačuvanih kvalitetnih skulptura iz kasnijeg činkvečenta, koje su obrađene u kratkom poglavlju posvećenu Pavlu Gospodnetiću, Nikoli Lazaniću i Trifunu Bokaniću.

Slijedi poglavlje o drvenoj skulpturi i drvorezbarstvu uopće. U posljednje su vrijeme istraživanja te teme znatno napredovala, pa se to odražava i u Pelcovu izlaganju. Možda bi zbog važnosti (ne samo za istarsko-dalmatinski prostor nego i za cjelokupni teritorij Serenissime) trebalo poput Jurja Petrovića i Franje Čiočića izdvojiti i Paola Campsu i posvetiti mu monografsko potpoglavlje. U Hrvatskoj je sačuvano malo brončane plastike,

a svakako su najzanimljiviji spomenik dubrovački Zelenci, najvjerojatnije rad Michelea di Giovannija da Fiesole, koji zaslužuju mjesto i u povijesti talijanske skulpture kvatročenta. Dosta je opsežno poglavlje o zlatarstvu, u kojem autor na temelju svojih istraživanja posebno izdvaja Horacija Fortezzu, predstavnika kasnog 16. stoljeća u Dalmaciji.

I uvid u renesansno slikarstvo Hrvatske, a pogotovo Dalmacije, dobiva u posljednje vrijeme nove dimenzije, pa se sve više ističe uloga braće Crivelli u Zadru, a Čulinović se više ne smatra "Schiavonom" kao nekada, već slikarom koji je značajan dio karijere proveo i u zavičaju. Najzanimljivija, pa i najistraženija epizoda, dubrovačko slikarstvo 15. i početka 16. stoljeća, predstavljeno je na sažet način, a pad kvalitete domaćih majstora u 16. stoljeću prikazan je s jedne strane italokretske ikonama, a s druge strane djelovanjem stranih majstora iz Italije, pa čak i Španjolske. Posebna pažnja posvećena je Istri, jedinom dijelu Hrvatske u kojem važan dio baštine čine freske. Uz autore fresaka (Vincent iz Kastva, Klerigin iz Kopra, Anton s Padove) autor predstavlja i Zorzija Venturu, u posljednje vrijeme dobro proučenog majstora kasne renesanse. Slikarski importi iz Italije i sa sjevera, koji čine značajan dio hrvatske umjetničke baštine, dobro su predstavljeni u dužem poglavlju, dok je zaključno poglavlje o slikarstvu u sjevernoj Hrvatskoj zbog malog broja očuvanih spomenika vrlo kratko.

U sažetu poglavlju predstavljena je i knjižna umjetnost, jedno od područja Pelcovih specijalističkih istraživanja, a možda je najzanimljivije poglavlje ono o "Schiavonima", hrvatskim umjetnicima koji su tijekom stoljeća djelovali u Italiji, a nisu ostavili važnijih tragova u zavičaju. Među njima više nema

Ivana Duknovića i Jurja Čulinovića, a u biografskim "schedama" obrađeni su Niccolò dell'Arca (mada autor i sam priznaje da se njegovo dalmatinsko porijeklo ne može pouzdano utvrditi), Lucijan Vranjanin (Luciano Laurana), Franjo Vranjanin (Francesco Laurana), Bernardin Porečanin (Bernardino Parenzano ili Parentino), Andrija Medulić (Andrea Meldolla), Julije Klović, Martin Rota Kolunić i Natale Bonifacio. Ovo je poglavlje unatoč svojem preglednom karakteru potrebna dopuna knjizi.

Sažetku na engleskom jeziku slijedi bibliografija. Sasvim je razumljivo da bibliografija u ovakvim pregledima mora biti izabrana, a autor je onaj koji pravi izbor prema vlastitoj prosudbi. Pelc citira najveći dio novije literature, ali pri navođenju starijih pisaca ima nekih propusta. Svakako bi trebalo navesti djela poput priloga Adolfa Venturija (u seriji *Storia dell'arte italiana* i u reviji *L'arte*), pa i ideološki problematične preglede Attilija Tamara (*La Vénétie Julienne et la Dalmatie*, 1919.) i Alessandra Dudana (*La Dalmazia nell'arte italiana*); ovaj posljednji pogotovo zbog toga što je prije deset godina doživio novo izdanje. Izbor povijesnih izvora poput Diversisa, Lucića, Paola Andreisa i drugih bio bi također dobrodošla dopuna djelu. Treba dodati da je knjiga dizajnirana na jednostavan i pregledan način, a spomenici kvalitetno ilustrirani. S njom je Hrvatska dobila bogat i kvalitetan pregled renesansne umjetnosti, koji dobro predstavlja spomeničku baštinu, pa i stanje istraživanja u doba kad je izišla. Kako je riječ o kompleksnom djelu, usredotočio sam se samo na pojedine njegove vidove. Ovdje izrečene primjedbe uglavnom su subjektivnog karaktera i vjerujem da bi svaki pisac imao svoje. Ali sve to ne umanjuje vrijednosti najnovije knjige o renesansi u Hrvatskoj. ✕

SUMMARY: RICH AND VALUABLE SURVEY

 M. Pelc's *Renaissance (Renesansa)* is not written like a classical chronological survey, but rather organized in terms of specific subjects and subtopics. That enabled the author to include more monuments, and gave the reader insight

in different contexts. The book design is well laid out and simple with a good survey of the renaissance heritage and of the state of art-historical research in Croatia on that topic so far.